

KORAALZWAMMEN

Lex Kreffer

Wat altijd boeiend is om te zien in het duistere rijk van de schimmels, is dat allerlei 'bouwplannen', zoals die bij dieren en bij planten gevonden worden, ook in de paddestoelenwereld niet onbekend zijn. Dit is wel heel duidelijk het geval bij de koraalzwammen, die qua vorm sterk lijken op een groep holtedieren die we allemaal wel kennen uit tropische zeeën: de koralen. Zoals je eenvoudige, knotsachtige koralen hebt, en sterk vertakte heel ingewikkelde, zo zijn er ook eenvoudige en sterk vertakte koraalzwammen.

Vaak berusten die bouwplannen op dezelfde principes: een optimale verhouding tussen stevigheid en weefselvorming (allerlei bollen en ballen, zoals bij stuifzwammen en bovisen), en bij een bepaalde hoeveelheid steriel weefsel een zo groot mogelijke hoeveelheid fertiel (vruchtbaar) weefsel.

Wanneer een bepaalde schimmel weefsel aanmaakt, is naarmate de sporevormende oppervlakte groter is, ook het aantal sporen groter. Een waarheid die we in een vorige aflevering (DUIN 1988 nr. 2/3) bij de Morieljes ook al hebben gezien.

Kleurige knotsen en koralen

Tegen de tijd dat Duin in kleur gedrukt zal worden, hoop ik een keer op de heel eenvoudige koraalzwammen terug te komen, de knotszwammen. Af en toe in de meest schitterende kleuren, dan weer in uiterst subtiele pasteltinten, komen die in een zwart-wit foto minder tot hun recht. Een knots is een knots.

Ook de onderwerpen van deze keer, de meer ingewikkeld gebouwde koraalzwammen, wedijveren vaak in felheid van kleur met de koraalkolonies onder water. Maar ook de vorm op zich is

hier uitermate boeiend. Veel soorten zijn alleen al op grond van hun vorm te herkennen. Een aantal daarvan wil ik aan u voorstellen.

Vindplaats

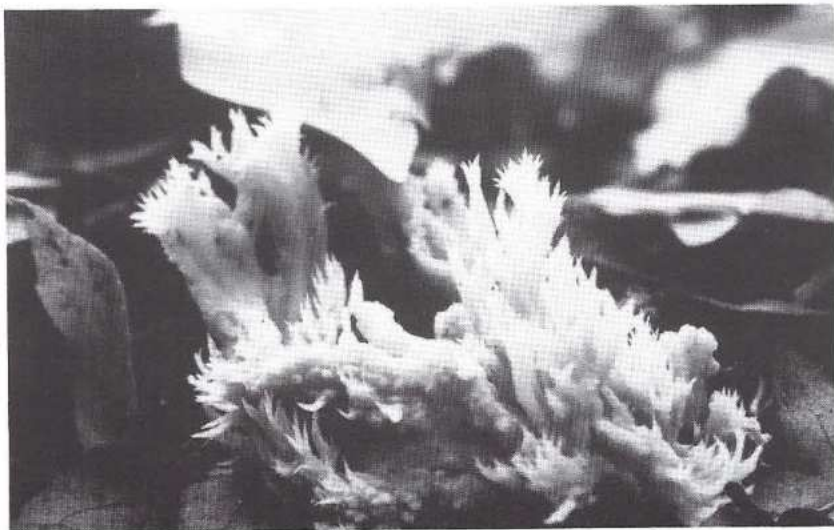
Maar eerst even iets over waar ze te vinden zijn. In het duingebied zijn dat vaak de binnenduimbossen. Het soort bos doet er niet zo erg veel toe, als het maar niet te dicht is. Koraalzwammen zijn namelijk 'echte' saprophyten, wat wil zeggen dat ze leven op en van dood plantenmateriaal. De beste plekken om in een willekeurig bos naar koraalzwammen te zoeken zijn rottende boomstronken en de grond, maar dan wel aan de rand van open plekken en langs bospaden.

Het voorkomen van een saprophytische paddestoel op een rotte boomstomp spreekt eigenlijk voor zichzelf. Het voorkomen aan de rand van open plekken en langs paden wordt waarschijnlijk bepaald door een gunstige combinatie van factoren. Om te beginnen komen op die plekken veel afgevallen bladeren en naalden van de bomen terecht, wat de basis vormt voor de verteeringsprocessen. Die kunnen snel verlopen omdat er relatief veel zonneschijn langs een pad is, wat resulteert in hogere bodemtemperaturen en dus sneller verlopende chemische processen. Bovendien is er bij regen vaak een sterke waterstroom van het pad af het bos in, en in vochtige omstandigheden verlopen de decompositieprocessen sneller.

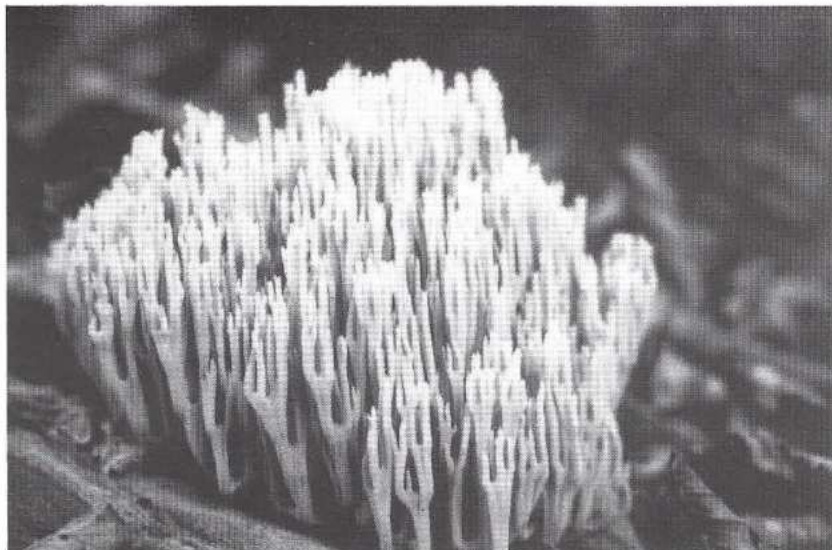
De factoren zonneschijn en watertoevoer zijn ervoor verantwoordelijk dat langs open plekken een snellere en sterkere decompositie kan plaatsvinden dan dieper in het bos, waar de invloed van de wortels van oudere en hogere bomen met hun grote behoefte aan voedsel en water tot in de bovenste bodemlaag te merken is. Overigens heeft dit niet alleen gevolgen voor paddestoelen: een open bos heeft meestal ook een beter ontwikkelde kruidlaag dan een bos met een gesloten kronendak, en dat ligt niet alleen aan de lichtbehoefte van de hogere planten.

Witte koraalzwam

De in de duinen meest 'typische' koraalzwam is de Witte koraalzwam (*Clavulina cristata*). De foto toont een exemplaar langs de rand van een pad in Meijendel. Het sporevormend weefsel bevindt zich niet geconcentreerd in de toppen van het vruchtlichaam (de uiteinden van de 'takjes'), maar van hoog tot laag. En u begrijpt al: hoe meer toppen en topjes aan de takken, hoe meer ruimte er is om sporen te vormen, en daar gaat het tenslotte om. Het is een duidelijk saprophytische soort, die altijd op de grond voorkomt, liefst in greppels, waar de toevloed van voedsel uit de bodem optimaal is. Het is een uiterst variabel paddestoeltje, meestal crème tot helder wit en met min of meer sterk gekromde of gewimperde taktoppen. Het vruchtlichaam is meestal 3-8 cm hoog, en ongeveer even breed.

Witte koraalzwam (foto: Lex Kreffer)

Rechte koraalzwam op begraven tak in de Amsterdamse Waterleidingduinen (foto: Lex Kreffer)

Rechte koraalzwam

Een andere soort, vooral heel fraai door z'n vaak massale voorkomen in groepjes, is de Rechte koraalzwam (*Ramaria stricta*). De foto, waarop een zeer 'dichtbevolkte' paddestoel is te zien, is gemaakt langs een ruiterspad bij Kijkduin. Behalve door zijn 'rijzige gestalte' valt de Rechte koraalzwam op door z'n heel subtiele pastelkleuren, waarbij als regel geldt: hoe ouder hoe meer kleur. Het begint met een zeemleergele kleur, die via sepiabruin en bleekgeel kan verlopen naar kaneelbruin. Het voorkomen langs ruiterspaden en op begraven boomtakken is typisch: het mycelium is namelijk bij een relatief vroeg (in vergelijking met de Witte koraalzwam) stadium betrokken bij de decompositie van hout. Nu zijn veel ruiterspaden bedekt met min of meer grote houtspaanders, en zodoende... Behalve kleur en voorkomen is vooral de verticale lijn in de vorm van de takken zeer kenmerkend. Het vruchtlichaam is in het algemeen hoger dan dat van de Witte koraalzwam. Handig voor een vergelijking is dat beide soorten geregeld naast elkaar voorkomen.

Grauwe koraalzwam (foto: Lex Kreffer)

Goudgele koraalzwam

Een zeldzame en ook heel mooie soort is de Goudgele koraalzwam (*Ramaria aurea*). Deze soort prefereert een meer kalkrijke bodem om zijn bladdecomposerend werk te verrichten. Dat is dan ook de reden waarom de soort in de duinen (bezuiden Bergen) minder zeldzaam is. Zoals de naam al zegt is het oppervlak goudgeel; daaronder bevindt zich wit vlees. Persoonlijk vind ik zo iets prachtig voor een kleurenfoto, maar mocht u zich afvragen hoe zo iets, gekruid met wat goudgele boter en uitjes, zou smaken, kan ik alleen maar zeggen: niet doen. Niet alleen vanwege de zeldzaamheid of het feit dat ook saprofytische soorten als koraalzwammen lijden onder bodemvervuiling, wat elke paddestoel beschermenswaardig maakt, maar er is nog iets anders. Vrijwel alle koraalzwammen gedragen zich bij humaan inwendig gebruik zodanig, dat je er flink van naar het toilet moet.

Goudgele koraalzwam (foto: Lex Kreffer)

De vorm van de Goudgele koraalzwam is zeer kenmerkend: een brede, dikke voet met korte, als tweetand eindigende takjes. Evenals de meeste koraalzwammen is het een soort van de (late) zomer en de herfst. En dan liefst een natte zomer, zodat het dit jaar wel een hele klus zal worden om er eentje te vinden.

Grauwe koraalzwam

De laatste soort die ik wil noemen, is de Grauwe koraalzwam (*Clavulina cinerea*), een weinig opvallende soort. Inderdaad is de kleur overwegend grijs. Doordat de stompe takken bovendien vaak ook nog gegroefd zijn, ontstaat de algemene indruk van een paddestoel op leeftijd, ook bij jonge exemplaren. Ook de afmetingen behoren tot de grauwe middelmaat: 3-10 cm hoog en breed. Door al die grauwheden valt één ding des te meer op, en dat is de vorm van de takken. Waar de Rechte koraalzwam inderdaad nogal 'recht' is, zoals zijn naam aangeeft, zijn de takken van de Grauwe koraalzwam vaak in de meest vreemde bochten en plooiën gekromd. Een soort abstractie in natura.

Lex Kreffer is werkzaam als inventarisatiemedewerker bij het Instituut voor Milieuvraagstukken van de Vrije Universiteit in Amsterdam.